

УДК [94+908] (477.73) «1921/1929»

НОВОКРАСНЕ У РОКИ НЕП (1921-1929 рр.)

Петро Тригуб

Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Україна, 54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10
e-mail: pntrigub@mksat.net

Новокрасне – село, центр сільської ради Арбузинського району Миколаївської області. Село засноване у кінці XVIII ст. переселенцями з Курської та, частково Полтавської губерній. Незважаючи на свою багату історію багато сторінок історії села залишаються недостатньо дослідженими. Тому автор ставить своїм завданням розкрити одну із сторінок історії села Новокрасне – добу нової економічної політики.

Вперше радянська влада у Новокрасному встановилася у січні 1918 р. Активними борцями за неї виступали Іван Миколайович Бараневський, Степан Якович Петренко, Панкрат Макарович Дуйко. У роки громадянської війни для боротьби з австро-німецькими окупантами новокрасновці створили партизанський загін.

Військові дії, які проходили майже безперервно протягом семи років, і безоглядна політика «воєнного комунізму», завдали величезної шкоди народному господарству України. Воно являло собою жахливу картину спустошення – затоплені шахти, висаджені у повітря домни, зруйновані мости, покалічені верстати. Було підірвано грошовий обіг, порушені виробничі зв'язки між районами.

Вилучення продрозкладки за допомогою робітничих і червоноармійських загонів на штовхнулося на збройний опір селянства. Повстанський рух поширювався практично на всю територію України. Створилася загроза для існування радянської влади. У цих умовах партія більшовиків була змушена піти на заміну політики «воєнного комунізму» новою економічною політикою (НЕП). У березні 1921 р. Х з'їзд партії прийняв рішення про заміну продрозкладки податком. Влада повернулася обличчям до товарно-грошових відносин, легалізувала приватну власність, що оживило підприємницьку діяльність. Але В. Ленін вважав НЕП вимушеним і тимчасовим відступом від плану будівництва соціалізму. Проте, під час існування НЕПу країна залікувала рани, нанесені війнами та революціями, підвищила матеріальний рівень трудящих.

У 1921-1923 рр. Новокрасне залишалось волосним центром Вознесенського повіту Одеської губернії, а з 1923 р. – центром сільської Ради Костянтинівського району Первомайської округи (1927 р. райцентр був перенесений з Костянтинівки у Благодатне, район став називатися Благодатнівським).

Після закінчення громадянської війни почалося відновлення зруйнованого народного господарства. На території Первомайської округи збільшувалися посівні площі, проте валовий збір зерна коливався у залежності від погодних умов (див. таблиці 1 і 2).

Таблиця 1. Посівні площі до валовий збір зерна у Первомайській округі у 1921-1924 рр.

Показники по роках	1916	1921	1922	1923	1924
Посівні площі (тис. десятин)	523	423	434	550	561
Валовий збір зерна (тис. пудів)	20920	10568	21716	30163	17358

Таблиця 2. Кількість робочої та продуктивної худоби характеризується такими даними:

Кількість голів по роках	Коней	Волів	Великої рогатої худоби	Кіз та овець	Свиней
1921	114078	1414	153376	98170	70962
1922	110040	5750	112260	118140	23980
1923	113514	4160	123576	189403	72590
1924	133635	-	155284	232058	59433

Таким чином, до 1924 року у цілому були відновлені посівні площі, продуктивна та робоча худоба. Однак поглиблювалося соціальне розшарування села, збільшувалося число селян без худоби: в 1921 році їх було 11%, а в 1923 – вже 27,7%. Одночасно зростала кількість куркульських господарств.

Через зuboжіння найбідніші селяни прагну-

ли до об'єднання, до ведення колективного господарства. До 1 жовтня 1923 р. на Первомайщині було вже 102 колективи, з них 40 складалося повністю з незаможників. У них значилося 1204 члена, 5173 їдока, 76748 десятин землі. Всі колективи були хліборобськими господарствами, 55 з них цілком були селянськими, одне – робочим, 46 – робітничими та селянськими. А станом на 1 жовтня 1924 року колективи виглядали наступним чином (таблиця 3):

Таблиця 3. Колективні господарства Первомайщини (01.10.1924 р.)

Вид колективного господарства	Кількість	У них працездатних	Їдоків	Землі (дес.)
Комуни	9	170	510	1928
Артілі	117	1286	5601	9907
ТОЗи ¹	2	36	169	393
Всього	128	1492	6280	12228

Отже, колективні господарства були невеликими: 11,6 працездатних, 95,5 дес. землі на один колектив. Майже 60% з них були організовані на землях нетрудового користування. Вони давали незначну частину сільськогосподарської продукції, не впливали на технологію виробництва. Безкінні та безінвентарні, малопотужні та малоінвентарні колективи становили половину від їхньої загальної кількості. Повністю забезпечених худобою й інвентарем було 8,2%. Значне число їх зросло стихійно, найбільш прийнятною формою для бідноти стали артілі. Комуни були організовані в основному переселенцями з Америки, матеріальне становище їх залишалось важким.

Колективні господарства відрізнялися один від одного різним ступенем усупільнення майна: об'єднали живий і мертвий інвентар 87% господарств, все майно – 13%. Виробничу продукцію ділили по їдоках 18% колективів, по їдоках з урахуванням працездатних – 48%, тільки на працездатних – 11%. Внутрішній уклад життя колгоспів мало чим відрізнявся від сільськогосподарського за винятком тих, які були організовані на землях колишніх поміщицьких економій і проживаючих, у деякій мірі, відокремлено. В одній із комун на загальних зборах вирішили спалити ікони, в інший – день відпочинку перенести на понеділок. У деяких колективах працювали вчителі, школи лікнепу, театри та клуби, але це було надзвичайно рідкісним явищем. Колективні

об'єднання не стали «розсадником комуністичного впливу на селі». До того ж вони були неміцними, легко розпадалися [1].

Великим нещастям для селян Новокрасно-го, як і всієї країни, була посуха 1921 року. По волості із 2200 десятин посівів озимої пшениці загинуло 200, з 345 десятин жита – 111, з 782 десятин ярої пшениці – 700, з 6250 десятин ячменю – 4433, з 3426 десятин вівса – 1713. Просо (672 дес.), гречиха (814 дес.), соняшник (493 дес.), кукурудза (75 дес.) частково загинули, а збережені площі не повернули навіть насіння. Урожайність озимої пшениці склала 20 пудів з десятини, жита та вівса – 10, ярої пшениці – 7 [2].

Незадовільно проходила і сімба озимих во-сени 1921 року. Економічно розорене багаторічною світовою та громадянською війнами, продподатком і продрозверсткою селянство волості не могло освоїти всю земельну площу (25300 десятин). Замість 11998 десятин під озимий клин підготували тільки 2619, а засіяли всього 1710. Бракувало насіння, осінь виявилася сухою, вдарили ранні морози, тільки 12 жовтня відбувся перший дощ, проте це не врятувало положення: сходи по парам виявилися слабкими, а по оранці абсолютно загинули [3].

У цей, надзвичайно важкий рік посилену допомогу селянам намагався надати місцева агрономічна ділянка, очолювана І.А. Вовчуком-Марчуком і його помічником Каверним. Ділянка мала показове поле у 14 десятин з шести- і семипільними сівозмінами, два тваринницьких відділи, для потреб яких відводилося 6 десятин. 40 десятин агрономічна ділянка віддавала селянам. Для жителів волості агрономи проводили консультації, співбесіди, читали лекції з демонстрування картин і плакатів на теми: «Розруха сільського господарства», «Сучасне сільське господарство», «Про насіння та посіви», «Засуха та боротьба з нею», «Види парів та їх обробка» й ін. [4].

У таких умовах влада ставили завдання збору продподатку у повному обсязі, навіть із застосуванням військової сили. 11 листопада 1921 р. був виданий «терміново-секретний» наказ по 43-й бригаді 15-ї стрілецької Сиваської дивізії про проведення «ударника» по Новокраснівській і Костянтинівській волостях. Командиру 129 полку Бікулічу пропонувалося приступити до збору продподатку у Новокраснівській волості [5].

Після збору Новокрасне залишилося ні з чим. Держава зуміла надати допомогу насінням тільки сім'ям червоноармійців, демобілі-

¹ ТОЗ – Товариство із спільного обробітку землі. Найпростіша форма колективного господарювання у СРСР.

зованих і членів КНС.

Весна 1922 р. нічим не порадувала хліборобів. Пізні озимі на 75% загинули від ожеледиці, весняна сівба проходила слабо через часті дощі. Надходження продподатку майже повністю припинилося. Почався голод. У Новокраснівській волості голодувало 2086 дорослих і 1079 дітей. До квітня від голоду померло 6, від поворотного тифу – 39 осіб [6]. Настрій серед населення було тривожним. Кулаки та частина середняків негативно ставилися до радянської влади, але відкритих виступів не було.

Бідніше селянство прагнуло вступити у сільськогосподарське товариство. За допомогою держави воно набуло інвентар, взяло в оренду сироварний завод, насінневі городи, виміняли насіння. У кінці квітня для надання допомоги червоноармійцям і безкінним селянам провели триденник, під час якого зорали їм ділянки землі, надали частину насіння. Волосні комосередки у кожне село направили своїх членів для проведення агітаційно-масової роботи [7].

У 1921-1922 рр. у Новокраснівську волость прибули переселенці й зворотники з Сибіру та Поволжя, усього 175 осіб, серед них – Христофор Зіновійович Снісаренко, Семен Гордійович Андрусенко, Мефодій Гордійович Андрусенко, Спиридон Федорович Дубовий, Фома Якимович Кудар, Григорій Опанасович Кислиця, Петро Григорович Кислиця й ін. Їм було виділено 350 десятин землі [8]. Прибуття працездатного населення поліпшило становище у селі, дозволило успішно виконати «план збору податку, що склав 428450 руб. [9]. Новоприбулі поповнили також сільськогосподарське товариство Новокрасне. До осені 1922 року у Вознесенському повіті вже було 26 товариств, у них налічувалося 7751 селянин, що обробляли 270 дес. громадської землі. Товариства мали 3 прокатні станції, 2 ремонтні майстерні, 2 млини (одну з них орендували), 15 дес. посівів ріцини, 10 га саду та плодородсадник [10].

У 1923-1924 рр. економічне становище Новокрасного помітно покращилося. До сільської ради входило 6 населених пунктів, в яких налічувалося 1031 двір, у тому числі: незаможних – 231, бідняцьких – 345, середняцьких – 418, заможних – 37. У них проживало 4595 осіб. Чотири сім'ї були віднесені до нетрудових елементів. Кінних господарств було 617, безкінних – 427, більше двох коней мали 186 господарств, овець і кіз – 997. На озброєнні селян перебувало 413 фургонів, 67 лобогрейок, 2 жатки-самоскидні, 418 плугів, 182 букера, 12 кінних молотарок, 41 рядова сіялка, 28 роз-

кидних сіялок, 45 віялок, 855 борін. Новокраснівці мали 10294 дес. землі; зручної – 10082, незручною – 212. Під ріллею було зайнято 6457 дес., сіножатями – 2749, садибами – 225, іншими угіддями – 550 [11]. У 1923 р. 236 сімей Новокрасного отримали 880 пудів насінневої позички [12].

У 1924 р. ситуація у Первомайській окрузі стабілізувалася. З повстанським рухом, який у документах мав назву «антирадянське та націоналістичне підпілля», покінчили. Із звіту окрвиконкому й окружного комітету КП(б)У за січень-жовтень 1924 р. ми дізнаємося, що «бандитизму з політичним ухилом начебто немає. У січні ліквідовано банду, яка мала політичне забарвлення, під назвою «Перший курінь смерті». Учасниками її були білогвардійці, які намагалися зв'язатися із закордоном, але зробити цього не встигли.

Кримінальний бандитизм продовжує своє існування у значних розмірах. Серед антирадянських угруповань найбільш сильна сіоністська. Зареєстровано 8 «Поалей-сіоністів» і 26 «цейре-сіоністів».

Сильні релігійні настрої на селі. На початку року ми маємо оновлення ікон, воскресіння померлих, хрести, з яких сочилася кров, листівки про явлення Ісуса Христа, посилилася релігійна істерія у зв'язку з посухою. Автокефальна церква сама себе зживає. Сильно розвинене сектантство: баптисти й євангелісти.

Настрій селянства спокійний, усі кампанії викликали співчуття. Сильний вплив куркульства на селі та бажання куркулів проникнути у КНС, щоб зберегти свій вплив у бідняцьких організаціях» [13].

У 1920-х роках у країні активно йшов процес кооперування селянства, спочатку винятково на добровільній основі. Одним з перших об'єднань у Новокрасному стало сільськогосподарське кредитне товариство, засноване у 1921 році. Спочатку до нього вступив 241 чоловік, а до 1926 р. чисельність пайовиків збільшилася до 476. У 1928-1929 рр. відсоток охоплення селянства досяг 41,7. Товариство займалося наданням насінневих і грошових позик нужденним односельцям, організацією посівної кампанії, орендувало млин і прокатні пункти.

У той же час керівництво звинувачувало правління товариства у слабкості сприяння організації колгоспів, спеціалізованих (молочних, птахівницьких, городніх, машинно-тракторних) товариств, у незадовільній кредитній дисципліні. Первомайський окрсільгоспсоюз, у веденні якого знаходилося це това-

риство, порахував винним у всіх бідах голову кооперативу Парнова: «білий петлюрівський офіцер, виступає проти радянської влади, у минулому – сам сумнівна особистість», бухгалтера Голованя: «бездіяльний, зловмисно не виконує завдань сільськогосподарської кооперації» [14]. У травні 1929 р. обрали новий склад правління та ревкомісії, до якої увійшли Григорій Володимирович Умріхін, Абрам Григорович Агарков, Наталя Артемівна Дорошенко, Григорій Гордійович Андросов, Фома Григорович Остапенко, Дмитро Володимирович Святовець, Володимир Трохимович Ємельяненко, Андрій Гнатович Головань, Степан Кирилович Єленов, Назарій Миколайович Довженко [15].

Нове правління, враховуючи, що у Новокрасному налічувалося до 1929 р. 911 дворів, 7559 га землі, планувало задіяти зернове, цукрозаводське, скотарське, птахівниче та 6 машинних товариств [16]. Але з початком масової колективізації воно припинило свою діяльність.

У другій половині 1920-х років на території Новокраснівської сільської ради зорганізувалися й інші сільськогосподарські об'єднання. У 1926 р. діяли сільське кооперативне товариство «Певний шлях» (258 чол.), Машинно-тракторне «Переможець» (8 чол.), Рільниче «Бджола-трудівниця» (19 чол.), Молочне (18 чол.) [17], а у 1928 р. на території сільради було вже 14 різних сільськогосподарських об'єднань. У Новокрасному у цей же час з'явилися перші артіль: «Червоний авангард» – 24 двори, 211,47 га, «Червоний орач» – 23 двори, 221,39 га, «Перемога червоних партизан» – 21 двір, 195,64 га [18], крім того СОЗи «Сходи», «Колос» тракторне товариство «Червоний партизан».

Правління колгоспу «Перемога червоних партизан» очолив Ісаак Кирилович Тарасов, членами правління стали Михайло Абрамович Перков, Іван Кирилович Тарасов, Павло Петрович Федюкін. У 1929 р. зорганізувався ТСОЗ імені Шевченко на чолі з Григорієм Корнеловичем Дуйко. Активну участь у створенні перших артілей брали Абрам Григорович Агарков, Максим Максимович Ковальов. Перші сільськогосподарські об'єднання були нечисленними, економічно слабкими, не мали достатньої кількості землі, тягла й інвентарю, не справлялися з сільськогосподарськими роботами та «наполегливо затримували здачу хліба державі».

Адміністративну владу на території Новокрасного та навколишніх сіл здійснювали вол-

виконком, потім сільська Рада. У лютому 1921 р. пройшли вибори до Рад, і ревкоми передали свої повноваження виконкомам. Новокраснівський волвиконком очолив 40-річний комуніст Артем Іванович Ігнат'єв, там же працювали завідувач земельним відділом Степан Кирилович Єленов, продінструктор Іван Сергійович Ковальов, секретар Іван Полікарпович Молчанов, діловод Петро Шиянов. У сільвиконком увійшли Григорій Андросов (голова), Ананій Тарасов (секретар), Григорій Грібельніков, Григорій Довженко і Григорій Ніколаєнко – технічні працівники [19].

На чергових виборах у листопаді 1922 р. до сільської ради обрали Пелагею Омелянівну Андросову, Пелагею Василівну Андросову, Кузьму Семеновича Агаркова, Володимира Андросова, Андрія Павловича Андросова, Давида Кириловича Агаркова, Матвія Агаркова, Григорія Баділова, Олександра Федоровича Владимирова, Василя Яковича Величко, Трохима Величко, Василя Гончарова, Олександра Григоровича Грідіна, Олексія Єгоровича Грідіна, Гната Васильовича Грищенко, Григорія Корнійовича Дуйко, Прохора Дроздова, Афанасія Миколайовича Дроздова, Олексія Федоровича Дроздова, Мартина Артемовича Єльнікова, Стефана Кириловича Єленова, Костянтина Федоровича Євтушенко, Андрія Ємельянова, Федора Мартиновича Зєнова, Івана Зіновійовича Ікленко, Андрія Івахненко, Василя Микитовича Каздобу, Олександра Кодатко, Дмитра Куріцина, Євграфа Івановича Ковальова, Катерину Макарівна Ковальову, Антона Лаптева, Івана Герасимовича Лаханю, Андрія Григоровича Немцева, Володимира Ніколаєнка, Мину Ніколаєнка, Філіпа Єгоровича Овчаренка, Максима Омельченка, Сергія Миколайовича Петренка, Олексія Тимофійовича Престинського, Євграфа Престинського, Петра Пилиповича Прусова, Михайла Перкова, Савелія Перкова, Дмитра Святовця, Петра Сульженка, Якова Кириловича Тарасова, Петра Мартиновича Тарасова, Максима Йосиповича Трунова, Дем'яна Трунова, Семена Федоровича Тарасова, Семена Кириловича Тарасова, Павла Федюкіна, Тетяну Фішкову, Феодосія Григоровича Чеканова, Івана Євгеновича Черкаського, Олексія Юхимовича Шукіна, Дмитра Щербину, всього 48 чоловіків, 3 жінки, з них 3 комуніста, 48 безпартійних, усі селяни. Головою сільської Ради став Ф.Є. Овчаренко, 24-х років, українець; у роки громадянської війни воював у рядах Першого Вознесенського комуністичного батальйону, а секретарем – 23-річний В.М. Каздоба [20].

У 1923 р. було скасовано поділ на повіти та

волості, замість них створювалися округи та райони. Новокраснівська сільрада увійшов до складу Костянтинівського району Первомайської округи. 22 квітня 1923 р. загальні збори сільської ради вирішили перейменувати село у містечко Красне з навколишніми селами Катеринівка, Трудолюбівка та Фадєєвка [21], однак відомостей про затвердження даного рішення ВУЦВК не виявлено.

На початку 1923 р. головою ради став Віктор Іванович Бабинець, який прославився своїм знуцанням над селянами та свавіллям. Архіви зберегли цікаві документи, які, на жаль, не є поодинокими для того часу. Це «службові записки» Бабинця своїм односельцям. Ось деякі з них:

«Гр. Андросову В. Прошу підготувати обід для президії виконкому з трьох чоловік. Головкинкому».

«Сотському. Негайно доставити їжу Сєдову та постійну кімнату. Голов. с/ради Бабинець».

«Павлову Д. Наказую дати сала. Головкинкому» [22]. Стиль роботи Бабинця викликав обурення новокраснівців. У місцевий осередок КП(б)У звернувся Андрій Агарков із заявою такого змісту: «Повідомляю, що голова виконкому т. Бабинець неодноразово посилає до мене за салом, хлібом і молоком. Я кілька разів давав їсти через острах, а потім став відмовлятися, але все-таки, незважаючи на мої відмови, мене турбують і до теперішнього часу, про що прошу усунути незаконне явище при радянській владі, яке мене приводить у переляк, так як за відмову сала, хліба та молока деякі товариші сидять заарештовані» [23].

Аналогічні заяви про побори написали Іван Архипович Семеніхін, Дмитро Микитович Павлов, Павло Митрофанович Дуйко. Правління єдиного споживчого товариства звернулося до Бабинця з вимогою погасити заборгованість сільвиконкому за рахунком, на що той відповів: «Вам перо і летить собі» [24]. 17 лютого 1923 року недовге правління Бабинця закінчилося. Спільне зібрання осередку КП(б)У і 48-ми депутатів сільської ради усунуло з посади президію виконкому в особі Бабинця, Каздоби та Черкаського й обрало нову у складі І.С. Ковальова (голова), В. Агаркова та М. Трунова [25]. 24 листопада новим головою сільської Ради обрано Єфима Таричева, заступником – Трохима Ємельяненка [26].

Діяльність сільської Ради була досить різнобічною, але головне завдання – зібрати податки, для заможних встановлювалися вищі ставки. Зокрема 20 лютого 1923 р. виконком визначив суму самоподаткування для свяще-

ників у 500 крб., дякона – 250 крб., заможних торговців – від 50 до 1000 крб. У 1924 р. сума всіх зібраних податків досягла 18517,57 крб. [27].

На порядку денному засідань сільської ради – розподіл насінневої позики (801 пуд ячменю, 24 пуди проса та 24 пуди гречки), підписка на окружну газету, робота споживчої кооперації. Сільвиконком вирішив застосувати жорсткі заходи щодо справляння трудгужподатку: неплатників заарештувати та тримати під арештом до тих пір, поки не буде внесений податок іншими членами сім'ї [28].

Рада проводила кампанії зі збору пожертвувань для інвалідів і будівництва аероплана «Незаможний селянин», направила Афанасія Никифоровича Дроздова до Москви на сільськогосподарську виставку, забезпечивши його сумою у 5 тис. крб. Виконком прикріпив кожного депутата до певної вулиці для збору податку, найняв поштаря, виділивши для цієї мети 4000 пудів зерна та 4-х коней, вирішував питання ремонту шкіл і забезпечення їх паливом, а учнів – підручниками, вів облік призовників, залучав населення до членства у сільбуді та навіть обмежив час вечірнього гуляння молоді 10-ма годинами вечора [29].

Для здійснення суспільно-політичних кампаній і фінансово-господарської діяльності обиралися різні секції та комісії: адміністративна – Володимир Ємельяненко, Давид Агарков, Костянтин Ткачов, Василь Каздоба та Яків Щербінін; економічно-господарська – Григорій Дуйко, Матвій Агарков, Максим Трунов; культурно-освітня – Павло Хомченко, Іван Черкаський, Микола Петренко, Порфирій Плохотнік і Максим Омельченко. Організовувалися також різні «трійки»: комісії по ремонту школи, санітарна, контрольна, посівна у складі голови сільради І.С. Ковальова, голови КНС С.К. Тарасова, І.М. Паркуші; з надання допомоги сім'ям червоноармійців у збиранні врожаю, з охорони села (Григорій Величко, Василь Каздоба й Антон Зімниця) [30].

Чергові вибори Новокраснівської сільської ради відбулися у листопаді 1924 р. З 1743 виборців прийшли голосувати 1327. Склад депутатів був таким: чоловіки – 36, жінки – 10; мали вік до 23-х років – 9, 23-25 – 30, понад 35 років – 7; за національністю: українців – 9, росіян – 36, євреїв – 1; грамотних – 46; членів КП(б)У – 4, кандидатів – 1; комсомольців – 6, безпартійних – 35; членів КНС – 37; за соціальним походженням: селян – 40, робітників – 2, службовців – 3, кустарів – 1. До ради у перший раз було обрано 27 осіб, у другий – 9, у третій –

10. У Червоній Армії служило 26 депутатів [31].

Членами Ради на цей раз стали Матвій Агарков, Давид Агарков, Ісидор Андросов, Пелагея Андросова, Наталія Агаркова, Андріян Агарков, Андрій Андрусів, Севастьян Агарков, Іван Багатов, Олексій Величко, Дарина Василенко, Терентій Голодняк, Олександр Гордєєв, Петро Грідін, Василь Грідін, Григорій Домбровський, Борис Дунавецький, Онися Дяченко, Тетяна Довженко, Григорій Дуйко, Володимир Ємельяненко, Костянтин Євтушенко, Іван Єсауленко, Сава Каздоба, Максим Ковальов, Катерина Ковальова, Лука Комар, Олександр Лавринович, Феодосія Луковська, Михайло Малярів, Омелян Некрjata, Севастьян Овчаренко, Кирило Осейчук, Яків Овчинников, Никифор Петренко, Мотрона Петлюшенко, Ларіон Перков, Терентій Петренко, Володимир Расолов, Федот Рудаков, Дмитро Святовець, Олександра Савченко, Іван Тарасов, Ісаак Тарасов, Ольга Тищенко, Нестор Тарасов, Платон Тараненко, Максим Трунов, Григорій Умрихін, Павло Хомченко, Іван Черкаський, Олександр Черкаський, Павло Шрамко, Варвара Щербина. Голова виконкому – Г. Голодняк [32].

У кожне село рада призначала уповноважених, виконавців, землевпорядників, десятихатенних. У звіті Костянтинівському райвиконкому за листопад-грудень 1924 р. сільрада писала: «Політичний стан села за останній період задовільний. Як великого, так і дрібного політичного бандитизму не спостерігалось, кримінального бандитизму теж не було. Самогоноваріння за останній період, особливо кінець вересня та жовтень, сильно розвинулося, але після перевиборів сільської ради адміністративна секція посилено взялася за викорінення цього зла, а саме: вилучено 9 апаратів з приладдям, вилито 90 відер закваски. Боротьба проводиться і зараз, і самогоноваріння почалося зменшуватися. Антирелігійна пропаганда майже не ведеться» [33].

У травні 1924 р. сільська рада організував «трійку» з боротьби з дезертирством і разом з депутатами стежила за їх появою, зобов'язавши останніх доставляти дезертирів до ради [34].

Рада обговорювала питання про неплатників єдиного сільськогосподарського податку, про кооперування депутатів, про відкриття поштового відділення за рахунок держбюджету, про землевпорядні роботи, кількість їдоків, страхування, про самовільне захоплення землі.

16 жовтня 1925 р. рішенням Первомайського окрвиконкому Новокраснівська сільська рада затверджена як національна, російсь-

ка [35].

На чергові вибори у лютому 1926 р. з'явилося 1151 осіб з 2031. Виборчих прав позбавили 30 осіб. Це були члени правління церковної громади, священник, диякон, члени їх сімей та ін. Отже, трохи більше 50% виборців взяли участь у голосуванні. До ради обрали 48 чоловіків і 2 жінки (2 комуністи, 3 комсомольця 45 безпартійних): Миколу Степановича Андросова, Федора Петровича Андросова, Матвія Григоровича Агаркова, Андрія Павловича Андросова, Параску Григорівну Агаркову, Давида Кириловича Агаркова, Авраама Григоровича Агаркова, Прохора Єлисейовича Бутенко, Тимофія Якимовича Величка, Омеляна Андрійовича Величка, Григорія Яковича Грідіна, Олексія Михайловича Грідіна, Філіпа Мойсейовича Гриценка, Євгенія Романовича Голованя, Григорія Андрійовича Демуса, Олексія Івановича Дроздова, Панкрата Макаровича Дуйка, Андрія Макаровича Дуйка, Олексія Федосійовича Дроздова, Ісидора Михайловича Долженка, Петра Сергійовича Долженка, Степана Кириловича Єленева, Митрофана Філ. Єльнікова, Олексія Федоровича Єльнікова, Афанасія Кар. Заболотного, Максима Макаровича Ковальова, Василя Микитовича Каздобу, Саву Антоновича Каздобу, Дениса Полікарповича Кравченка, Григорія Авксентійович Каздобу, Василя Івановича Каздобу, Івана Сергійовича Ковальова, Кузьму Олексійовича Маркова, Івана Даниловича Макаренка, Федора Некрjату, Максима Федоровича Овчаренка, Данила Микитовича Павлова, Макара Абрамовича Перкова, Павла Яковича Петренка, Трохима Михайловича Сіромаху, Миколу Гавриловича Страшка, Петра Мефодійовича Тищенко, Андрія Григоровича Ткаченка, Якова Кириловича Тарасова, Дем'яна Петровича Трунова, Григорія Володимировича Умрихіна, Макара Петровича Хомченка, Михайла Семеновича Щукіна [36].

Важливу роль у суспільному житті села відігравала організація КП(б)У. У 1921-1922 рр. до неї входили Філіп Борщ (політпрацівник), Бодневич, Микола Петрович Городничий (завідувач комунальним відділом волвиконкому), Тит Петрович Кожух (уповноважений повітпосівкому), Іван Іванович Кислиця (контролер держсиппункту), Онисим Демидович Куропатін (член правління ЕПО¹), Нестор Андрійович Куленко (голова сільвиконкому), Іван Герасимович Лахана (завідувач волземвідділом), Михайлов (член посівкомісії), Іван Григорович

¹ ЕПО – Єдине споживче товариство (рос. Единое потребительское общество)

Микульський (секретар комосередку), Петро Матвійович Набережний (голова сільвиконкому), Микола Матвійович Набережний (політпрацівник), Василь Гаврилович Наземов (завідувач волвоєнвідділом), Євграф Тимофійович Престинський (політпрацівник), Августина Іларіонівна Свавольєва (волорганізатор), Марк Петрович Хомченко (політпрацівник) [37].

Комітет незаможних селян у 1929 р. об'єднав 299 бідняків і середняків (261 чоловік, 38 жінок). Очолював його Сергій Кирилович Тарасов, кандидат у члени КП(б)У, незаможник, українець [38]. Регулярно проводилися з'їзди КНС, зборів, на яких розглядалися питання міжнародного та внутрішнього положення країни, про збір податків, кооперування селян, про шефство над Червоною Армією й ін. Так, 17 січня 1923 р. чисто у революційному дусі райз'їзд КНС, що проходив у Новокрасному, записав: «Дати революційну клятву надалі також стійко відстоювати завоювання радянської влади та компартії, побажавши робітникам і селянам капіталістичних країн Європи к самому найближчому майбутньому добити світову буржуазію, встановити у своїх державах революційну владу на чолі з керівною компартією» [39]. КНС разом із сільською радою поширювали облігації позик індустріалізації, підписували на періодичну пресу.

Головою сільського споживчого товариства у кінці 1920-х років працювала Катерина Ковальова. Працювала вона з натхненням та ентузіазмом, робота споживкооперації значно покращилася. Кількість пайовиків зросла з 218 до 519 осіб. Кооператив виділяв кошти на кіноустановки, на кооперування бідноти [40].

Після закінчення громадянської війни у 1921 р. у Новокраснівській волості функціонувало 6 шкіл, у них працювало 30 вчителів, у тому числі 12 без всякої педагогічної підготовки, і навчалось 615 учнів. У волосному центрі були дві семирічні школи – № 68 і Друга трудова, 208 учнів і 9 вчителів, але матеріальна база їх залишалася слабкою. Будівлі шкіл були побудовані у 1875, 1905 і 1911 рр., стояли без скла, були відсутні прилади з фізики, хімії, біології. У Новокраснівському дитячому будинку працювали Сава Миколайович Кутульвас (завідувач), Іван Гаврилович Копійка (вихователь), Тетяна Іванівна Фішкова, Марфа Миколаївна Дроздова і Пелагея Вікторівна Федоренко в якості обслуговуючого персоналу. У селі діяли хата-читальня, хор, культурно-просвітницький і драматичний гуртки, школа грамотності [41].

У подальшому обидві школи отримали нову нумерацію – № 13 і № 14. Школа № 13 була чотирирічною, у ній навчалось у 1924 р. 126 хлопчиків і 51 дівчинка, у 1925/26 навч. році – 113 і 56, у 1926/27 навч. році – 153 і 67. Навчання велося російською й українською мовами. У трирічній школі № 14 у 1925/26 навч. році навчалось 78 хлопчиків і 61 дівчинка, у 1926/27 – 60 і 47. Мова навчання російська. Дітей навчали Георгій Ілліч Домбровський, Марія Павлівна Домбровська, Олексій Миколайович Савченко, Олександр Дмитрович Лавринович, Любов Миколаївна Майорова, Іван Іванович Міняйло, Софія Олександрівна Міняйло, Микола Гаврилович Страшко, Ян Адольфович Сиркін, Павло Стратонович Шарлай, Оксана Павлівна Андросова, Олександра Федотівна Шарлай, Ольга Василівна Костацька, Ганна Костянтинівна Касим [42].

У селі проводилася кампанія по ліквідації безграмотності. У грудні 1924 р. значилося три школи лікнепу зі 120 учнями, 4 гуртка. Заняття у них вели вчителі Ю. Домбровський, О. Лавринович, О. Савченко, Л. Майорова й ін. Оскільки заняття проходили мляво і часто припинялися, то культурно-освітня комісія сільради у грудні 1924 року вирішила провести двотижневик допомоги лікнепу. Призначена була, як звичайно, спеціальна трійка у складі Г.І. Домбровського, К.М. Ковальової і Д.В. Святковця. Головна мета цього заходу – зібрати необхідні кошти, для чого вирішили скликати по кутках сходи, на яких жителі заповнили б підписні листи; у Новокрасному, на ринку, влаштувати кружечний збір, у сільбуді поставити дві платних вистави, виручка від них повинна повністю піти на рахунок двотижневика. У магазині провели аукціон товарів народного споживання, а дохід передали школі лікнепу [43].

У наступні роки кількість учнів у школах ліквідації неписьменності скоротилося до 75 [44].

У Новокрасному функціонувала медична ділянка, амбулаторія обслуговувала 7 сільрад, 38 населених пунктів з кількістю жителів близько 18 тис. Лікарня мала 10 ліжок, пологове відділення для всього Костянтинівського району. Штат медділянки складався з 9 чоловік: лікаря, двох лікпомів, акушерки, трьох санітарок, кухарки-прачки, сторожа (він же конюх і двірник). При лікарні перебувала одна коняка. Завідував ділянкою лікар А. Винярський.

Будівля лікарні багато років не ремонтувалася, не фарбувалася, залізо на даху так проржавіло, що не було ніякої можливості його

залатати, і під час дощу у всіх приміщеннях протікала вода. Стіни – у глибоких тріщинах, операційна перебувала у такому стані, що там були відсутні будь-які умови для роботи. Кухня та пральня остаточно розвалилися, не було посуду, примусів, умивальників, ламп. З Первомайського окрздрава отримали всього 600 крб. на ремонт, відразу ж придбали кухонну обідню посуд, два умивальника, два примуса, лампи, коня. Садиба дала 700 пудів буряка, посіяли озиму пшеницю.

Щорічно амбулаторію відвідували 18-20 тис. хворих, у стаціонарі побувало близько 120 чоловік, прооперовано 300 осіб. Раніше з приводу будь-якої операції селяни зверталися до Первомайська, Зінов'євська (Кіровограда) або Одеси. Провели щеплення проти віспи та черевного тифу, прочитали 26 доповідей на медичні теми. Всі співробітники лікарні щодня отримували 2 фунта білого хліба, 2 склянки молока, м'ясний обід з двох страв і 3 фунти цукру на місяць, за що сплачували щомісяця по 3 крб. Однак на ділянці не було білизни, спецодягу, а щоб отримати 842 крб. 25 коп. для закупівлі палива лікарю довелося 48 разів (!) їздити до райвиконкому [45].

У 1920-і роки у Новокрасному діяли сільський клуб, бібліотека, «Просвіта», театр, осередок МОДР (Міжнародна організація допомоги борцям революції). З 1925 р. сільський клуб перетворився у сільбуд, який довго не мав пристойного приміщення. Нарешті, у 1928 році для нього придбали приватний будинок, з приводу чого окружна газета вибухнула наступною заміткою: «На кошти самооподаткування повинні побудувати сільбуд. Але голова сільради Ковальов вирішив для цієї мети купити у громадянина Фролова за 4300 крб. хату, яка не варта і половини цієї ціни. Ковальов і комісія, створена для покупки хати, дуже задоволені угодою. Це видно і тому, що хороший могорич випили» [46].

Побут, звичаї та звички новокраснівців змінювалися дуже повільно. Сільська рада намагався змінити їх, скасувати старі звичаї. 19 грудня 1924 р. обговорювалося питання: «Про вжиття заходів щодо припинення зборищ на досвітці як зі злом, що заважає освіті молоді». Рада вирішила взяти на облік господарів, де збиралися досвітки, запропонувавши їм припинити зборища. У разі невиконання цього рішення господарі вперше повинні сплатити штраф 3 крб., удруге – 5 крб., втретє – 8 крб., а надто завзяті повинні бути притягнуті

до суду [47].

Не раз розлючений натовп здійснював традиційні для українців самосуди. Так, 26 квітня 1924 р. за конокрадіство був убитий житель Костянтинівки Павло Макул [48].

Отже, у 1920-і роки господарське та культурне життя Новокрасного покращилося, виникли перші сільськогосподарські об'єднання, діяли різні громадські організації.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Держархів Одеської області (далі – ДАОО), ф.П-3, оп.1, спр.38, арк.69-73.
2. Держархів Миколаївської області (далі – ДАМО), ф.Р-66, оп.2, спр.40, арк.77.
3. ДАМО, ф.Р-66, оп.2, спр.38, арк.74, 77.
4. ДАМО, ф.Р-66, оп.2, спр.40, арк.4-6, 77.
5. ДАМО, ф.Р-265, оп.1, спр.10, арк.10.
6. ДАМО, ф.Р-1567, оп.1, спр.11, арк.1; ф.Р-158, оп.1, спр.225, арк.7.
7. ДАМО, ф.Р-66, оп.2, спр.56, арк.22.
8. ДАМО, ф.Р-66, оп.2, спр.28, арк.44-45, 66.
9. ДАМО, ф.Р-158, оп.1, спр.192, арк.244.
10. ДАМО, ф.Р-158, оп.1, спр.269, арк.451.
11. ДАМО, ф.Р-2199, оп.1, спр.51, арк.260-261.
12. ДАМО, ф.Р-158, оп.1, спр.433, арк.121.
13. ДАМО, ф.Р-2252, оп.4, спр.15, арк.582.
14. ДАМО, ф.Р-2191, оп.1, спр.8, арк.3.
15. ДАМО, ф.Р-2191, оп.1, спр.39, арк.71; спр.44, арк.98.
16. ДАМО, ф.Р-2191, оп.1, спр.39; спр.44.
17. ДАМО, ф.Р-2204, оп.1, спр.94, арк.10.
18. ДАМО, ф.Р-2219, оп.3, спр.6, арк.97; ф.Р-2191, оп.1, спр.13, арк.139.
19. ДАМО, ф.Р-158, оп.1, спр.73, арк.13; спр.248, арк.46.
20. ДАМО, ф.Р-158, оп.1, спр.165, арк.62; спр.195, арк.112-114.
21. ДАМО, ф.Р-2199, оп.1, спр.10, арк.279.
22. ДАМО, ф.Р-2199, оп.1, спр.8, арк.96-98.
23. ДАМО, ф.Р-2199, оп.1, спр.8, арк.100.
24. ДАМО, ф.Р-2199, оп.1, спр.8, арк.101-104.
25. ДАМО, ф.Р-2199, оп.1, спр.10, арк.34.
26. ДАМО, ф.Р-2199, оп.1, спр.10, арк.28.
27. ДАМО, ф.Р-2199, оп.1, спр.51, арк.200.
28. ДАМО, ф.Р-2199, оп.1, спр.10, арк.89.
29. ДАМО, ф.Р-2199, оп.1, спр.11, арк.169; спр.12, арк.70,239.
30. ДАМО, ф.Р-2199, оп.1, спр.10, арк.87, 129; спр.11, арк.119-120.
31. ДАМО, ф.Р-2199, оп.1, спр.55, арк.88.
32. ДАМО, ф.Р-2199, оп.1, спр.55, арк.42.
33. ДАМО, ф.Р-2199, оп.1, спр.51, арк.260.
34. ДАМО, ф.Р-2199, оп.1, спр.53, арк.79.
35. ДАМО, ф.Р-2066, оп.1, спр.6, арк.156.
36. ДАМО, ф.Р-2199, оп.1, спр.141-а, арк.300; спр.152, арк.87; спр.42, арк.72.
37. ДАОО, ф.П-3, оп.1, спр.486, арк.53, 88.
38. ДАМО, ф.Р-2191, оп.1, спр.1, арк.38; ф.Р-2209, оп.1, спр.6, арк.59.
39. ДАМО, ф.Р-2199, оп.1, спр.10, арк.241-242.
40. Селянська правда (Першомайськ). – 1928. – 30 березня.
41. ДАМО, ф.Р-67, оп.1, спр.15, арк.41-42; спр.104, арк.44; спр.204, арк.79.
42. ДАМО, ф.Р-2199, оп.1, спр.47, арк.3, 4, 6, 48; спр.58, арк.71; спр.85, арк.45; ф.Р-2204, оп.1, спр.145, арк.158-159; спр.146, арк.135-136.
43. ДАМО, ф.Р-2199, оп.1, спр.43, арк.26; спр.50, арк.22; спр.129, арк.6.
44. ДАМО, ф.Р-2199, оп.1, спр.161, арк.2.
45. ДАМО, ф.Р-2199, оп.1, спр.91, арк.123-124.
46. Селянська правда (Першомайськ). – 1928. – 26 серпня.
47. ДАМО, ф.Р-2199, оп.1, спр.129, арк.5.
48. ДАМО, ф.Р-2252, оп.4, спр.15, арк.387.

Тригуб Петро Новокрасне у роки НЕП (1921-1929 рр.)

Стаття розкриває розвиток села Новокрасне Арбузинського району Миколаївської області у роки Нової економічної політики (1921-1929). Показано адміністративне управління сільською громадою, виборчі процеси до сільської ради, управлінський апарат, стан освіти, культури, медицини тощо.

Ключові слова: Новокрасне, Миколаївська область, Арбузинський район, Нова економічна політика, Південь України

Тригуб Петр Новокрасное в годы НЭП (1921-1929 гг.)

Статья раскрывает развитие села Новокрасное Арбузинского района Николаевской области в годы Новой экономической политики (1921-1929). Показано административное управление сельской общиной, избирательные процессы в сельсовет, управленческий аппарат, состояние образования, культуры, медицины.

Ключевые слова: Новокрасное, Николаевская область, Арбузинский район, Новая экономическая политика, Юг Украины

Trygub Petro Novokrasne during the NEP (1921-1929)

The article reveals the rural development Novokrasne of Arbuzyinka district of Mykolayiv region during the New Economic Policy (NEP) (1921-1929). Analyzes economic development of Novokrasne and surrounding villages in dynamics. Positive dynamics of agriculture is demonstrated. Defined the process of creating collective farms, their place in the economy of the village.

Revealing the administration of rural communities, electoral processes to the Village' Council (Rada), the administrative apparatus. The author to give the lists of deputies of the Village Council convocation in various years. During the years of the NEP the Village Council to held many different campaigns to the collect donations, the mail post, provide schools, etc. Given the negative aspects of management.

Reveals the state of culture and education – in the village there were two schools, hut-reading, choir, cultural, educational and drama, school literacy.

In Novokrasne to functioning the medical department, the ambulatory clinic to served 7 Village Councils, 38 settlements with a population of about 18 thousand.

Keywords: Novokrasne, Mykolayiv region, Arbuzyinka District, New Economic Policy, South Ukraine

Рецензенти:

Михайлуца М.І., д.і.н., професор

Шитюк М.М., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 21.10.2016 р.